

2/2010

BESKYDY

zpravodaj chráněné krajinné oblasti

NENÍ SEZNAM JAKO SEZNAM

HOSPODAŘÍ HOSPODÁŘI?

KRAJINA JAKO SPOLUPRÁCE

ORCHIDEJE – CHAMELEONI PŘÍRODY

PESTRÝ SVĚT BESKYDSKÝCH ORCHIDEJÍ

PROBOUZET LÁSKU K LIDEM I K PŘÍRODĚ

Vážení čtenáři,
dovolte mi, abych se hned na úvod zeptal, co si představíte pod slovem dědictví? Pro někoho to může být nečekané bohatství, které mu znenadání spadne do klína. Pro jiného to je majetek, který už po generace obhospodařovala jeho rodina a také on se o něj bude muset starat. A někdo zdědí třeba jenom dluhy. Prostě není dědictví jako dědictví. Kromě radosti často přináší starosti. Ne jinak je tomu i s karpatským dědictvím, které jsme si tentokrát vybrali za hlavní téma. Pokud má dědictví řádně sloužit, je správné z něj mít nejen užitek a radost, ale také o něj pečovat. Pečovat tak, abychom ho jednou s hrdotí mohli předat svým potomkům, tedy nám nejbližším a nejmilejším. A že nevíte, co to vlastně karpatské dědictví je? Jaký užitek z něj můžete mít právě Vy? Jak ho lze uchovat pro další generace? Pak se s chutí začtěte do následujících stran. A až dočtete, zamyslete se a pokuste se zachovat třeba jen kousek krajiny, onu částku karpatského dědictví s odkazem našich předků, pro sebe a své děti.

František Jaskula

KARPATSKÉ PŘÍRODNÍ DĚDICTVÍ V BESKYDECH

ČSOP Salamandr se dlouhodobě snaží přispět k tomu, aby se v Beskydech a okolí zachovaly přírodní hodnoty. CHKO ale vnímáme jako místo pro život člověka i pro přírodu. Toto soužití není občas jednoduché a vyžaduje hledání...

Je nám jasné, že se můžeme tak jako dosud snažit o záchranu několika cenných lokalit, ale že to nevyřeší problém zásadní změny krajiny díky upouštění od hospodaření. Myslíme si také, že je důležité informovat turisty o tom, co zajímavého tu roste a žije. Ještě důležitější je však komunikace s místními obyvateli. Proto vznikl projekt Karpatské přírodní dědictví v Beskydech, který se aspoň trochu snaží přispět ke hledání kompromisu.

CO JE TO KARPATSKÉ DĚDICTVÍ?

Na přírodu a krajinu je možné pohlížet různě. Můžeme je vnímat také jako naše společné dědictví. Dědictví je něco, co jsme získali po předcích, k čemu můžeme mít úctu. Není to nic statického, na co se nesmí ani sáhnout. Naopak je možné jej rozvíjet, ale při tomto rozvoji zároveň je na co navazovat. Tak se toto dědictví nestane skanzenem a přesto bude stále odlišné a zajímavé.

Karpatským toto dědictví nazýváme proto, že Beskydy jsou součástí velkého evropského pohoří Karpaty. Příroda i kultura této oblasti má hodně společného a je v mnohém odlišná od ostatních částí Evropy. Zachování a rozvoj karpatského dědictví je myšlenkou Karpatské úmluvy (více o ní v rámečku).

KDO TO PLATÍ?

Na projekt jsme získali peníze z tzv. „Norských fondů“, tedy prostředků z Islandu, Lichtenštejnska a Norska v rámci finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu. Přispěla také Nadace Veronica.

BUDE TO K NĚČEMU?

K čemu zase nějaký projekt? Není jich už dost? Nejsou to zase jenom vyhozené peníze?

Snažíme se nedělat nesmysly. Projekt je z části teoretický a z části praktický. Projekt obsahuje různé aktivity, ale jejich výčet by byl zbytečný a nudný. Pro představu tedy alespoň několik příkladů: Ptáme se majitelů cenných lokalit, kteří dosud hospodaří. Jejich záměry jsou pro budoucnost zásadní, ale zatím se o ně nikdo moc nezajímá. Stejně důležité je znát to, co lidé považují za místní dědictví, co sem podle nich patří. Chceme také začít péči na více cenných zanikajících lokalitách s karpatským přírodním dědictvím.

Další částí je propagace, třeba zrovna tento Zpravodaj. Všichni pořád slyší o tom, že tu je spousta vzácností, ale nikdo je nikdy neviděl. Příkladem nového podání informací místním i turistům má být miniprůvodce po zajímavých lokalitách Horního Vsacka.

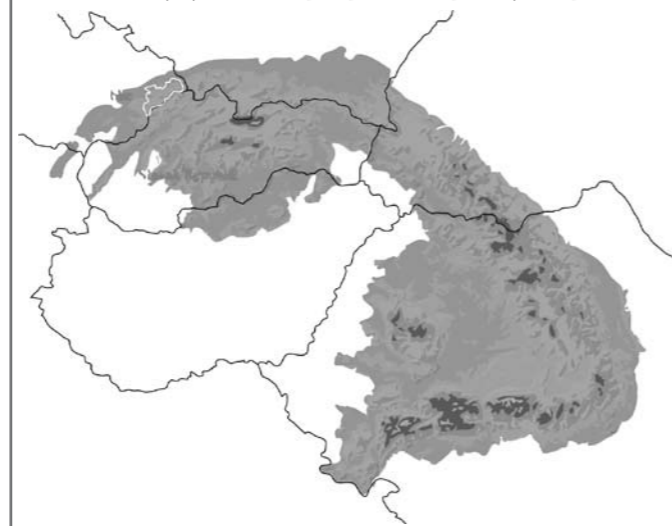
Bude to tedy k něčemu? Tento projekt nezmění asi nic zásadního. Má být trochu inspirací pro druhé, má vyzkoušet některé nové věci. A má taky trochu otevírat otázky, o kterých se domníváme, že je bude muset brzy řešit ochrana přírody, obce nebo cestovní ruch. Některé z těch otázek obsahuje i tento Zpravodaj.

Vojtěch Bajer (ČSOP Salamandr)

KARPATY A KARPATSKÁ ÚMLUVA

Karpaty

- nejrozsáhlejší evropské pohoří
- rozloha je 2,6 krát větší než rozloha České republiky
- CHKO Beskydy tvoří asi půl procenta plochy Karpat

Karpatská úmluva je mezinárodní dohoda 7 států, včetně České republiky. Jejím cílem je spolupráce při ochraně a udržitelném rozvoji Karpat. Jednou z hlavních myšlenek je právě zachování a rozvoj přírodního a kulturního dědictví.

NENÍ SEZNAM JAKO SEZNAM

Nejen ochrana přírody, ale také další obory s oblibou vytvářejí různé druhy seznamů. Co je však horší, po veřejnosti je vyžadována jejich znalost nebo alespoň povědomí. To je však poněkud obtížné, obzvláště když např. seznam zvláště chráněných druhů zahrnuje několik stovek druhů. Je logické, že takový seznam nebude nikdy veřejností přijat. Jejich užívání se tak zužuje výhradně na odborné pracovníky nebo úředníky. Většina druhů je pro veřejnost naprosto neznámá nebo se v dané oblasti vůbec nevyskytuje. Co mají tedy chránit a jak to poznají?

ČSOP Salamandr se pokusil vytvořit seznam karpatského přírodního dědictví v Beskydech, tedy seznam druhů a stanovišť, které jsou v CHKO Beskydy cenné. A čím se tento seznam liší od jiných? Pro jeho vytvoření byla oslovena široká veřejnost a je neustále otevřený pro další návrhy. Jsou tam tedy zejména prvky, které jsou veřejnosti známé, a navíc jejich počet není vysoký. Všechny prvky

mají vztah k CHKO Beskydy, resp. karpatské oblasti.

A jak to všechno začalo? Základní návrh seznamu vytvořil ČSOP Salamandr a obsahoval celkem 101 prvků. Ten byl předložen veřejnosti, odborníkům a zástupcům neziskových organizací. Ti mohli ohodnotit, který prvek je z jejich hlediska karpatským přírodním dědictvím, a proč. Samozřejmě mohli doplnit i vlastní prvky. Následně byly výsledky samostatně vyhodnoceny a byl vytvořen seznam, který preferoval názory veřejnosti. Odborníci sloužili jako odborný a poradní hlas v nejisté situaci.

Aktuální seznam karpatského přírodního dědictví má celkem 39 prvků, včetně 5 biotopů. K prohlédnutí je na stránkách www.valasskakrajina.cz, v sekci „projekty – karpatské dědictví“. Ochrana přírody má tak poprvé k dispozici přehled prvků, které jsou hodnotné také pro veřejnost. Tomuto výsledku může částečně přizpůsobit také své aktivity

tak, aby se ochrana přírody v praxi stala efektivnější.

Péče o vzácné druhy je možná pouze s přispěním vlastníků pozemků, místních obyvatel a veřejnosti. Jejich zapojení lze však očekávat pouze tehdy, jestli daný druh znají a vědí, že se v jejich oblasti vyskytuje. Věříme, že se časem ukáže, že ke zlepšení situace přispěl i seznam karpatského přírodního dědictví v Beskydech.

Petr Konupka (ČSOP Salamandr)

ŤUHÝK NE, TIS ANO...

...ANEK VEŘEJNOST VS. ODBORNÍCI O KARPATSKÉM PŘÍRODNÍM DĚDICTVÍ V BESKYDECH

Vytvořit seznam karpatského přírodního dědictví z názorů veřejnosti, odborníků a neziskových organizací není snadný úkol, a to především kvůli odlišným názorům na jeho koncepci i následné využití. Co je vlastně přírodní dědictví? Jak by měl seznam vypadat? To jsou asi hlavní otázky. Reakce odborné i laické veřejnosti nám však do jisté míry pomohly najít odpovědi.

Zatímco veřejnost preferuje stručný a přehledný soupis známých prvků, odborníci a neziskové organizace tvo-

ří seznamy podrobnější, podložené dlouholetým sledováním a detailními informacemi. Bylo nutné najít kompromis s využitím názoru všech skupin, i zachováním alespoň některých jejich požadavků na výsledek.

Někomu tak může přijít škoda, že mnoho vzácných druhů v seznamu chybí nebo tam některé být neměly, ale seznam by měl pomoci především při kontaktu s místními obyvateli, vlastníky pozemků a veřejností, a proto byla snaha vytvořit společné dílo, se kterým se

například pro rysa v seznamu hlasovali odborníci i veřejnost

šalvěj lepkavá

ztotožní i běžní lidé. Proto se do seznamu nedostal např. tuhýk obecný nebo židovíník německý. Což jsou nepochybně ochránářsky zajímavé a vzácné druhy, ale veřejnosti jsou patrně stále málo známé. Naopak druhy jako např. tis červený či šalvěj lepkavá se do seznamu dostaly, ačkoliv odborníci by je tam spíše mít nemuseli.

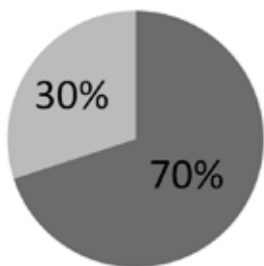
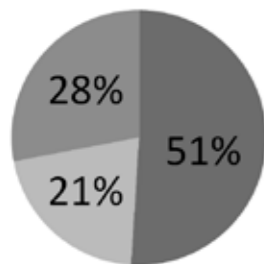
Nových návrhů na karpatské přírodní dědictví Beskyd bylo nečekaně mnoho, samozřejmě nejvíce rostlin. Pro zařazení nových návrhů do seznamu však byla nutná shoda veřejnosti a odborníků. Mezi novými návrhy odborné i široké veřejnosti, které do seznamu byly zařazeny, jsou např. jeřábek lesní nebo sarrance vrzavá. Čas však může ukázat, že je vhodné zařadit další prvky a jiné třeba vyřadit, což lze také očekávat, když se jedná o první seznam dané koncepce a zaměření. Ovšem aktuální podoba seznamu koresponduje se současnými názory.

Petr Konupka (ČSOP Salamandr)

HOSPODAŘÍ HOSPODÁŘI?

Během zimních měsíců, kdy se zdá, že ochrana přírody spíše odpočívá a čerpá síly na další rok, se ČSOP Salamandr vydal za vlastníky pozemků, aby se jich zeptal na jejich zkušenosti a plány s hospodařením v budoucnu, především na nelesních pozemcích.

Bylo navštíveno několik desítek vlastníků, od obcí, přes velké soukromé zemědělce až po drobné vlastníky. Spojovala je skutečnost, že mezi jejich pozemky jsou i dlouhodobě neobhospodařované plochy s výskytem vzácných druhů rostlin nebo živočichů, které byly předmětem našeho zájmu. Jak jsme předpokládali, odpovědi nebyly příliš potěšující.

Zhruba 51% oslovených (aktuálně neobhospodařících) se vyjádřilo, že nechce v budoucnu hospodařit na svých pozemcích. 21% z oslovených (v současnosti částečně hospodařících nebo pronajímatelů) nehodlá rozšiřovat údržbu i na neobhospodařované části. Mezi důvody nejčastěji figuroval vysoký věk, vzdálenost pozemků od místa bydliště, neperspektivní povaha nelesních pozemků, vysoký podíl manuální činnosti a nedostatek času. To pro zanikající biotopy vzácných druhů není dobrá zpráva, ale odráží to současný stav. Příliš pozitivní není ani skutečnost, že asi 40% oslovených nevidí důvod, aby náhradní péči zajišťovala jakákoliv organizace, firma nebo osoba. Nejčastější zdůvodnění bylo prosté – lokalita postupně zaroste lesem, ze kterého bude alespoň nějaký užitek. V některých případech se také jednalo o vlastní záměr v podobě plánů na výstavbu či prodeje pozemku ke stejnému účelu. Našlo se však i několik vlastníků, kteří by rádi začali sami hospodařit.

Přibližně 70% oslovených prohlásilo, že by začalo hospodařit nebo by hospodařilo v souladu se zájmy ochrany přírody, kdyby s tím souvisel motivující finanční příspěvek. To je jistě zajímavá informace, ale při zamyšlení, že pro 30% vlastníků pozemků, není ani finanční motivace dostačující, se opět zdá, že to s pestrostí Beskyd vypadá dosti černě.

Po předchozích informacích se zdá takřka sci-fi, že naprosto všichni oslovení si myslí, že má smysl usilovat o zachování typického rázu a pestrosti krajiny. Jak je však z našich zkušeností patrné, má to své ALE... bez vlastníků pozemků to nepůjde.

Petr Konupka (ČSOP Salamandr)

KRAJINA JAKO SPOLUPRÁCE

Krajina se mění, postupně zarůstá. V posledních desetiletích je to jasný trend, nic nového. Z rozhovorů s hospodáři ale vyplývá, že se mnoho z nich chystá hospodaření ukončit nebo alespoň silně omezit. Jestli se to skutečně stane, může to znamenat rychlou změnu krajiny. Co z toho vyplývá pro ochranu přírody?

Pokud budeme chtít hledat nějaké řešení, čeká nás mnohem větší komunikace s vlastníky než doposud. Bude také nutné začít více spolupracovat s ostatními, kteří mohou mít zájem na zachování krajiny. Třeba s obcemi. A také s těmi, které dnes ochrana přírody vnímá asi více jako protivníky než partnery – například se zástupci cestovního ruchu.

Cestovní ruch „prodává“ turistům kromě jiného i typickou krajinu Beskyd a Valaška, krajinu s loukami a výhledy. Možná i v tomto oboru podnikání časem zjistí, že může být výhodné nebo přímo nezbytné investovat do krajiny. I když to zatím vůbec nezní reálně. Obce dnes svůj rozvoj také často staví na turistice. A navíc je krajina životním prostorem jejich obyvatel, proto ani jim svahy zalesněné až těsně k domům nemusí časem vyhovovat. Dnes obce platí údržbu veřejných prostranství, což dříve také nebylo běžné. Nemůže se tedy stát, že budou udržovat i části krajiny?

Spolupráce ale znamená partnerství a partnerství představuje dohodu a vzájemnou úctu. Pro všechny strany takové spolupráce bude nezbytná tolerance a společné hledání kompromisů. To ale ode všech vyžaduje snahu o pohled ze strany toho druhého a to nikdy není jednoduché.

Je samozřejmě možné, že to se změnou krajiny nebude tak horké, a že se dá vyřešit i jinak, než uvádím. Ale rozhodně je iluzorní domnívat se, že přírodu a krajinu dlouhodobě zachrání úzká skupina ochránců vybavená silnými kompetencemi, bojující proti ostatním. Bez spolupráce to nepůjde.

Vojtěch Bajer (ČSOP Salamandr)

ZACHRÁNĚNÝ MOKŘAD

Ročně Správa CHKO Beskydy uzavírá přes 200 smluv s lidmi, s jejichž pomocí se daří každý rok zachránit více jak 400 ha luk a pastvin, ošetřovat vzácné druhy dřevin v lesích a likvidovat nepůvodní rostliny kolem vodních toků. Vše se děje díky dotačním příspěvkům z Programu péče o krajinu (MŽP). Jednu z lokalit představujeme.

UPALONE

Rašelinný mokřad, unikátní ve své velikosti i zachovalosti. Na ploše 3 hektarů tady najdeme více než 20 vzácných druhů rostlin a několik ohrožených druhů motýlů a obojživelníků. Jedna z nejcennějších mokřadních luk v Beskydech leží v závěru údolí říčky Lomné, před jejím soutokem s potokem Kyčmol, na okraji obce Horní Lomná. Místní ji nazývají též Upalone nebo Opolone.

rašelinný mokřad Upalone v Horní Lomné

Upalone bylo sice ještě před několika lety sečeno, ale poslední roky bez povšimnutí zarůstalo. Vše tu roste doslova jako z vody – trávy i mohutné smrky, které louku stíní a „píjí“ vodu. K záchraně tohoto unikátního mokřadu přikročila Správa CHKO spolu s vlastníky v minulém roce. Lokalitu se po mnoha letech podařilo znovu pokosit, proveden byl také výřez vzrostlých smrků a rozrůstajících se vrb.

Botanik se zde rozplývá nad dlouhým seznamem vzácných a chráněných kytek (kruštík bahenní, prstnatec májový, rosnatka okrouhlostá, všivec lesní, kozlík celolistý...). Entomolog jásá nad nálezem hnědáka rozrazilového – kriticky ohroženého druhu motýla či modráška očkovaného. V tůňkách jsou brzy na jaře stovky, možná tisíce skokanů hnědých, které sem po návratu z Afriky přilétá lovit čap černý hnízdící na Mionší.

Mokřady patří k neohroženějším typům přírodních stanovišť u nás. Svým majitelům přináší, podle jejich slov, minimální užitek, a pokud jsou ještě nějak udržovány, tak také spoustu práce. To, že mokřady zadržují obrovské množství vody v krajině, vidíme pozitivně možná při povodních, po zbytek času je neoprávněně vnímáme jako neužitečné plochy.

suchopýr úzkolistý

Na Upalone dnes místním ani pozornému turistovi neujde, že „to tu pěkně kvete“, obzvláště na jaře, kdy se mezi mokřinami rozsvítí zlaté květy blatouchů a bílé řeřišnice, nebo v létě, kdy odkvétají bělavé suchopýry úzkolisté („beskydský bavlník“). A protože louky Upalone jsou v celé délce lemovány asfaltovou silničkou, můžete se jejich krásou potěšit i vy a nenamočíte si při tom nohy :). Spokojení návštěvníci, rozkvetlá louka a na ní spousta živočichů jistě přispějí k tomu, aby se zde v péči pokračovalo.

Jiří Lehký (Správa CHKO Beskydy)

FOTOVOLTAIKA V BESKYDECH, ANO ČI NE?

Pozornosti našich čtenářů jistě neunikl zvyšující se počet solárních, přesněji fotovoltaických elektráren (FVE) v krajině. Fotovoltaika získává elektrickou energii přímo ze slunečního záření. K nebývalému rozvoji tohoto oboru přispěly štědré dotace státu na výstavbu elektráren, garantované vysoké výkupní ceny „solární elektřiny“, prudce klesající cena a zvyšující se účinnost fotovoltaických panelů. Třebaže Beskydy nepatří v rámci ČR právě k nevhodnějším oblastem pro umístění FVE (je zde méně slunečního svitu), mnohé podnikavé obyvatele Beskyd to neodrazuje.

Ochránci přírody však jejich nadšení pro „čistou energii“ vždy nesdílí. Území CHKO jsou obecně nevhodná pro výstavbu „klasických“ FVE, tj. rozsáhlých, oplocených pozemků, (viz. též Věstník MŽP z listopadu 2009). Hlavním důvodem je snaha o zvýšenou ochranu krajinného rázu. Naopak - většinou bezproblémově se jeví umístování fotovoltaických panelů na střechy rodinných domů, průmyslových a občanských staveb.

Karel Vrátný (Správa CHKO Beskydy), redakčně upraveno

FOJTSTVÍ – KARPATSKÉ DĚDICTVÍ

Krajina, krajina Beskyd, krajinný ráz – slova, názvy, pojmy, se kterými se na stránkách našeho Zpravodaje setkáváte pravidelně, ale neměla by to být jen prázdná slova... Krajinu můžeme vnímat prostřednictvím všech našich smyslů. Krajinu samozřejmě především vidíme, ale také slyšíme a cítíme. Nevěříte? Krajinu Beskyd, lépe řečeno krajinný ráz, tvoří i typické roubené stavby. Zkusme si teď „ohmatat“ alespoň touto formou jednu, pro západní Karpaty typickou stavbu - fojtství:

USEDLOST ZÁMOŽNÉHO HOSPODÁŘE

Fojtství, to je roubený patrový dům s hospodářskými budovami – usedlost zámožného valašského hospodáře, zástupce vrchnosti-dědičného rychtáře. Úkolem fojta bylo dohlížet na plnění robotních povinností a dávek od poddaných (samotný fojt byl od roboty osvobozen). Vážnost rodu i jejich bohatství vyžadovaly postavit si dům, který sloužil nejen potřebám zemědělce, ale také jako místní úřad, někdy soudní budova a leckdy i jako přechodné vězení. Spojení všech těchto účelů vedlo ke stavbě objektu poměrně velkého a prostorného. Jak je výše uvedeno, téměř všechna fojtství byla patrová, většina z nich měla ze dvou i tří stran pavlače. V přízemí byla vstupní síň, ze které se šlo do velké jizby. Ta sloužila jako shromaždiště rodiny a členů domácnosti a k vykonávání úřadu. V přízemí byla dále kuchyně, komora na potraviny, někdy i malá jizba. Ze síně

vedlo schodiště do patra, jehož půdorys byl obvykle stejný jako v přízemí, s tím rozdílem, že všechny prostory sloužily pouze rodinným potřebám.

Jelikož Valašsko je kraj kopcovitý, byla nerovnost terénu využita tak, aby se jednoduchým způsobem získaly sklepy, kde bylo možno skladovat máslo, sýry, mléko – hlavní produkty valašského hospodářství.

SŽÍTÍ SE DŘEVEM

Téměř všechna fojtství byla dřevěná, stejně jako naprostá většina valašských stavení a usedlostí. Stavby byly sroubeny z pečlivě opracovaných trámů. Stejně jako v jiných krajích naší země i tady si lidé svá obydlí výtvarně doplňovali. Dostatek dřeva v okolních rozsáhlých lesích

silně ovlivňoval tuto lidovou výtvarnou tvorbu. Byl to materiál, který obyvatelé důvěrně znali a byli s ním sžiti.

Je proto zcela pochopitelné, že ho opracovávali tak, aby sloužilo nejen účelově, ale dotvářelo i prostředí, ve kterém žili. Tak vznikala bohatě vyřezávaná zábradlí pavlačí, řezbovaná a malovaná deštění (obklady) kolem oken a dveří. Možno říci, že i při stavbě a konstrukci domu se projevil vkus obyvatel. Způsob, jakým byla kladena prkna bednění, to dokazoval nejlépe. Od nejjednoduššího kladení svisle přes střechovité, vějířovité či klasovité až k jejich vzájemné kombinaci. Štíty pak byly doplňovány drobnými ozdobami, řezbami a malováním. Spáry dřev byly překrývány lištami, často vyřezávanými. V prknech byly prořezány ozdobné větrací otvory ve tvaru jetelového lístku, trojúhelníků a stylizovaných květů. Vrchol štítu byl obvykle zakončen krásně vyřezávanou makovičkou, která mívala tvar kostelní věžičky. Nebyl to však výtvarný projev jen pomocí řezby. Celá usedlost fojtství byla doplněna čistě užitkovými objekty chlévů, stodol, kůlen a vším, co bylo zapotřebí pro zemědělské hospodářství.

S použitím textu www.rozhlas.cz/lidove-stavby, Frolec V., Vařeka J.: Encyklopedie Lidová architektura (SNTL/ALFA 1983) a materiálů Valašského muzea v přírodě v Rožnově p. R. zapsala Jana Svobodová (Správa CHKO Beskydy)

KARLOVSKÉ FOJTSTVÍ – „DVOJITÁ“ NÁRODNÍ KULTURNÍ PAMÁTKA

Zřejmě jedinou vyhlášenou národní kulturní památkou v České republice, která je na dvou místech, je budova Karlovského fojtství. Originální stavba Karlovského fojtství představuje dřevěný dvorec s patrovou obytnou budovou stojící na začátku údolí Bzové ve Velkých Karlovicích. Fojtství zde bylo vystavěno v roce 1793. Národní kulturní památkou bylo fojtství vyhlášeno v tomto roce. Kopie obytné budovy fojtství stojí ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, které je celé vyhlášeno rovněž Národní kulturní památkou.

V původní stavbě Karlovského fojtství ve Velkých Karlovicích se stále hospodaří. Natáčel se zde i film *Stíny horkého léta*.

Kopie fojtství ve Valašském muzeu v Rožnově pod Radhoštěm si prohlíží tisíce turistů.

Zpracovala Petra Kutílková
(ČSOP Salamandr)

ORCHIDEJE – CHAMELEONI PŘÍRODY

Václav Štromajer se do Huslenek přistěhoval před 37 lety. Za tu dobu nachodil stovky kilometrů po huslenkých kopcích a dokonale poznal místní flóru. Zejména se však stal nepřekonatelným znalcem místních orchidejí. Kromě toho, že sám seče orchidejovou louku, ve svém volném čase provází exkurze a přednáší o orchidejích ve školách.

Když vyslovíme spojení „Huslenky a orchideje“, snad každého v první řadě napadne Přírodní rezervace Galovské lúky. Kolik takových podobných míst s orchidejemi bychom mohli v Huslenkách ještě najít?

Podobných míst jako jsou Galovské lúky je v Huslenkách několik. Jmenoval bych například místní část U Čotků, Losové, U Sivků, Slovačice... A kromě několika druhů orchidejí na nich samozřejmě najdeme také další chráněné a vzácné druhy rostlin. Některé druhy orchidejovitých rostou navíc pouze v lesích.

Víte, kolik druhů orchidejí vlastně na katastru Huslenek roste?

Dříve bylo možné v Huslenkách vidět až 20 druhů orchidejí! Tři z nich však již patří minulosti. Dva zmizely přičiněním člověka - vstavač nachový byl vykopán, podobně i vstavač bílý. Prstnatec pleťový se vytratil sám, pravděpodobně neměl na lokalitě dobré podmínky.

Nejpočetnější orchidejí v Huslenkách je dnes vstavač mužský, dále nenápadný bradáček vejčitý, následuje prstnatec bezový, prstnatec májový, vemeník dvoulistý... Mezi ty vzácnější orchideje patří pětiprstka žežulník, pětiprstka hustokvětá, vstavač kukačka, okrotice dlouholistá a bílá. Opravdovou vzácností v Huslenkách je teplomilný rudohlávek jehlcový a vstavač vojenský. Konec konců dnes se jedná o jediné lokality i v rámci celých Beskyd.

Čím Vás vlastně orchideje zaujaly, že jste ochoten věnovat jim tolik svého času?

Orchideje jsou takoví chameleoni přírody. Zahrnují nespočet druhů a v rámci

jednoho druhu pak nespočet variant. Například prstnatec bezový, jehož rodové jméno je odvozené od tvaru hlízy podobné prstům, druhové jméno se pak odvíjí od doby květu bezu. Právě tento druh má množství barevných nuancí, od tmavě rudé přes oranžovou až po žluté zbarvení. Opravdový unikát - žluté květy s krásnými fialovými skvrnami se objevil právě jen v Huslenkách. Každý rok se vždycky těším, jestli se právě tyto květy znovu ukáží, abych je mohl obdivovat a ukazovat těm, kdo orchideje milují.

V oblasti Beskyd, a především Huslenek, se pohybujete řadu let. Jaké nejpodstatnější změny za tu dobu vnímáte v krajině?

Bohužel o změnách v krajině se musím vyjádřit negativně. Po navrácení pozem-

ků od JZD původním majitelům zůstaly tyto pozemky neobhospodařované a zarůstají nálety. Totéž lze říci o pozemcích, kde vymírají starousedlíci. Plno lokalit, kde dříve rostly orchideje, už není vhodným prostředím a orchideje z nich rychle mizí. Současně mizí i ostatní květnaté louky – další ozdoba zdejší přírody.

Myslíte si tedy, že orchideje jsou v Huslenkách, resp. na Valašsku dnes ohrožené na bytí?

Ohrožené jsou v každém případě. Jednak zarůstáním, které jsem zmínil, a pak z klimatického hlediska - díky suchým jarům s poměrně silnými mrazíky. Děletrvající změny počasí se negativně projevují na populacích orchidejí, hlavně na jižních svazích. Pozoruji tento negativní vliv zejména u pětiprstek, prstnaticů bezových, hlavinek horských a vemeníků dvoulistých.

Jak lze podle Vás dnes zajistit údržbu pozemků s orchidejemi?

Jednak je třeba neustále se snažit hledat lidi, kteří by se sečení luk věnovali. Najít ochotné lidi, myslím není takový problém. Bylo by velmi dobré, kdyby se Správa CHKO Beskydy mohla ještě víc věnovat údržbě krajiny. Jejich systém dotací je dobrý – je to individuální jednání s vlastníky o tom co, kdy a jak klidit, s ohledem na flóru, která se na pozemku nachází. Zainteresovat mladé lidi k sečení luk dnes ale není snadné. Znamená to třeba přilákat je i na novou techniku. Mladý člověk je rád, když mu něco vrčí pod zadkem a může jen točit volantem. Nemůžeme od něj čekat, že vezme kosu a brousek a bude se celé dny potit na louce. Také si myslím, že by bylo možné čerpat více dotací z fondů Evropské unie.

Současně je velká škoda, že po revoluci v naší oblasti nevznikla širší skupina větších zemědělců, kteří by disponovali technikou a byli schopni vzácné lokality obhospodařovat.

Děkuji za rozhovor a přeji mnoho pěkných chvil strávených na orchidejových loukách.

Marie Popelářová
(Správa CHKO Beskydy)

PESTRÝ SVĚT BESKYDSKÝCH ORCHIDEJÍ

VEMENÍK DVOULISTÝ

- jeho nenápadná smetanově bílá barva květů láká noční motýly. Květy na sebe navíc upozorňují omamnou vůní nektaru v úzké trubkovité ostruže, který motýli dlouhým sosákem sají. V Beskydech vemeník potkáme na okrajích luk a v remízích.

VSTAVAČ OSM AHLÝ

- teplomilná orchidej a kriticky ohrožený druh flóry ČR. Druhové jméno získal snad podle vzhledu květenství, které je na špičce jakoby spálené od ohně. V Beskydech roste pouze ve dvou údolích – v Hovězí a Huslenkách.

HLÍSTNÍK HNÍZDÁK

- patří k nezeleným orchidejím. Jeho příjem živin je po celý život zcela závislý na podzemních houbách. Žije několik let v lesním humusu, teprve sedmým až devátým rokem vyhání nad povrch země kvetoucí lodyhy. V Beskydech je relativně běžnou lesní orchidejí.

VSTAVAČ BLE DÝ

- patří mezi orchideje světlých lesů (dubohabřin). Pozorována je zvláštní vazba na jasan, kterou lze vysvětlit buď pozdním olistěním dřeviny (a poskytnutím dostatku světla pro orchidej) nebo i propojením dřeviny a vstavače přes společnou mykorrhizní houbu. V Beskydech jde o mizející druh – větší populace roste jen v Leskovci a Valašské Polance.

VSTAVAČ MUŽSKÝ

- na Vsetínsku je soustředěna nejpočetnější část populace této orchideje v rámci celé České republiky. Roste u nás na stovkách lokalit, zejména v údolí Vsetínského Bečvy, proto se nám jeví být „běžným“. V jiných částech republiky jej však nenajdeme.

PRSTNATEC BEZOVÝ

- roste vzácně na pastvinách a krátkostelbných loukách, a to ve dvou barevných formách – žluté a červené. Mezi oběma dokonce vzácně vznikají kříženci – s masově růžově zbarvenými květy.

PRSTNATEC FUCHSŮV

- květ svým tvarem a kresbou připomíná tělo hmyzu. Tím jsou šáleni samečci hmyzu, kteří v domnění, že našli samičku, na květ usedají a neúmyslně jej opylují. V Beskydech roste na kosených vlhčích loukách, dosud roztroušeně. Druh vytváří nespočet barevných variant květů - od čistě bílé přes odstíny růžové až po fialovou.

BRADÁČEK VEJČITÝ

- zelená nenápadná orchidej, která vylučuje velké množství nektaru uprostřed dlouhého pysku květu. Drobný hmyz usedá na pysk a postupně líže nektar, až se dostane dovnitř květu, kde se mu na hlavu přilepí pyl. Při návštěvě dalšího květu se pyl přilepí na lepkavou bliznu – a květ je opylen. V Beskydech je relativně běžný na vlhčích loukách a v křovinách.

VSTAVAČ KUKAČKA

- dříve byl označován jako „vstavač obecný“ – a skutečně patřil k nejběžnějším orchidejím. Dnes známe z celých Beskyd asi 5 lokalit, kde dohromady roste jen několik desítek rostlin. Vstavač kukačka je vzrůstem menší orchidej, nesnáší proto zarůstání. Není-li louka kosená nebo pastvina pasena více jak dva roky, kukačka rychle z lokality mizí.

PĚTIPRSTKA ŽEZULNÍK A HLAVINKA HORSKÁ

- kdysi jedny z nejběžnějších orchidejí patří dnes k vzácnostem kosených horských luk. Drobné květy mají úzké ústí, opylují je proto především motýli s úzkými sosáky. V Beskydech je obě potkáme vzácně na loukách v Javorníkách, Vsetínských vrších a v Horní a Dolní Lomné.

KRUŠTÍK BAHENNÍ

- podobně jako u jiných orchidejí, dochází při rozkvétání květu k otočení semeníku o 180°, a tím k přetočení celého květu. Široký pysk se tak stává pohodlnou přistávací plochou pro přilétající hmyz. Kruštík bahenní roste na minerálně bohatších prameništích a mokřadech. V Beskydech je vzácný.

PRSTNATEC MÁJOVÝ

- kdysi běžná mokřadní orchidej, která rozkvétá v druhé polovině května. Kromě nápadných nachově červených květů je snadno poznatelný podle výrazných skvrn na listech. V Beskydech v posledních letech mizí spolu se zarůstáním a odvodňováním prameništ a mokřadů.

Marie Popelářová
(Správa CHKO Beskydy)

ORCHIDEJE

Toto že je orchidej? Nevěřicně se sklání nad květinou v trávě pan Novák. Na Valašsku se těmto květinám říká „kukačky“. Snad proto, že jsou to první nápadné květiny rozkvétající na jaře, právě s přiletem kukačky.

OD TROPŮ PO ISLAND

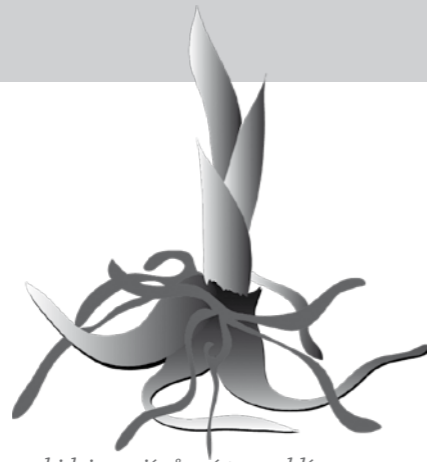
Pravdou je, že domovem orchidejí jsou tropy – popsány odtud byly na tři desítky tisíc druhů. Jsou to ty, které si kupujeme v květinářství. Směrem do mírného pásu počet orchidejí ubývá, v Evropě roste již jen 520 druhů, z toho v České republice kolem 60 druhů. Na území CHKO Beskydy najdeme asi 30 druhů orchidejí. Některé druhy se však nevyhýbají ani nejsevernějším částem planety, například náš vemeníček zelený roste i na Islandu. Evropské orchideje mají sice ve srovnání s tropickými mnohem menší květy, na kráse a zajímavosti jim to však neubírá.

TĚŽKÝ ŽIVOT ORCHIDEJE

Zatímco v tropech orchideje využívají vzdušnou vlhkost a často rostou na stromech (epifyty), v našich podmínkách vytváří hlízy či oddenky rostoucí v zemi (geofyty). Ale život orchideje pod zemí není nijak jednoduchý. Semínka orchidejí jsou velmi malá a neobsahují dokonce ani výživu pro vyvíjející se zárodek. Proto se orchideje musí spoléhat na laskavost hub žijících pod zemí (tzv. mykorrhizní houby). Pokud jsou podmínky optimální (což bývá zřídka), vlákna houby proniknou do semínka orchideje a poskytnou mu živiny, které vyvíjející se embryo potřebuje k růstu. I když se v jedné tobolce orchideje vytváří tisíce drobných semínek, šance na úspěšné vyklíčení jediného z nich je velmi malá. Na podzemních houbách je více či méně závislá i dospělá rostlina. Úspěšné přesazování orchidejí je proto kvůli této vazbě většinou nemožné.

PODIVNÁ JMÉNA

Prstnatec, vstavač, pětiprstka, vemeník a vemeníček, korálice, hlístník... tato jména orchidejí mají svůj původ ve starověkém Řecku a odkazují na tvar podzemní hlízy. Tak hlíza prstnatce či pětiprstky má skutečně tvar dlaně s prsty, vemeník a vemeníček má hlízu řepovitou, podobnou vemeni. Hlíza korálice připomíná

orchideje mají různé tvary hlíz

mořské korály a hlístník hnízdák klubko hlístů. Sám výraz orchidej (latinsky „Orchis“ = česky „vstavač“) pochází z řeckého označení pro varle a opět poukazuje na tvar hlíz, kterým byly dokonce dlouho připisovány afrodiziakální účinky.

ŠÁLENÍ OPYLOVAČŮ

Orchideje vyvinuly různé rafinované způsoby k přilákání opylovačů, kteří zajistí opylení květů, a tím úspěšně roz-

množování druhu. Opylovány jsou hmyzem, zejména včelou medonosnou, včelami samotárkami, čmeláky, motýly, ale i brouky, mouchami, lumky a lumčíky... Květy orchidejí přitom působí na zrakové, čichové a hmatové smysly hmyzího opylovače (viz str. 8–9).

ORCHIDEJE V OHROŽENÍ

K vyhynutí krůček má dnes v Beskydech několik druhů orchidejí. Některé z nich jsou v našem regionu přirozeně vzácné, nenachází zde optimální podmínky (střevíčník pantoflíček, rudohlávek jehlancový, vstavač vojenský). Další však mizí se změnami hospodaření. Každoročně přibývá luk, které přestaly být kosené, přibývá pastvin, kde ustala pastva ovcí. Hromadí se stařina a rozrůstají se trávy, mrkvovitá krabilice zápašná a třezalka. Zahušťuje se travní drn, zvyšuje zástin a vlhko. Konkurenčně slabé orchideje jsou z rostlinného společenstva vytlačeny. Tímto způsobem z krajiny

Valašska v posledních letech rychle mizí vstavač kukačka, vstavač osmahlý, pětiprstka hustokvětá, vemeníček zelený. Hřebíčkem do rakve je zalesňování orchidejových luk a nevratnou likvidací jejich zastavění.

KDO JE MŮŽE ZACHRÁNIT?

Zachování orchidejových luk v Beskydech je plně v rukou zemědělců. Sklizení nejceněnějších lokalit se snaží Správa CHKO Beskydy podpořit dotačním příspěvkem na sečení, pastvu či odstranění náletových dřevin. Finanční obnos (z MŽP), kterým Správa CHKO disponuje je však omezený. Vlastník nebo nájemce však může získat dotace na sečení či pastvu i z dalších zdrojů – těmi jsou „klasické“ zemědělské dotace a zejména pak finančně výhodnější a přírodě vstřícnější „agro-environmentální“ dotace (administruje zemědělská agentura Vsetín a Frýdek-Místek; <http://www.szif.cz>).

pro orchidejové louky je důležitá údržba

V současné době Správa CHKO Beskydy zajišťuje, prostřednictvím zemědělců a nevládních organizací, údržbu více než 380 ha orchidejových luk na téměř 200 lokalitách po celých Beskydech. Stovky hektarů jsou obhospodařovány vlastníky bez dotací. Další stovky hektarů orchidejových luk však stále na své zemědělce čekají.

Marie Popelářová
(Správa CHKO Beskydy)

PROBOUZET LÁSKU K LIDEM I K PŘÍRODĚ

Zeptali jsme se paní Vladislavy Bednářové, ředitelky základní školy v Huslenkách.

Na zdi školy máte umístěny dvě pamětní desky – Gustavu Adolfu Říčanova a Josefu Váلكovi. Co znamenají tyto osobnosti pro obec a vaši školu?

Pamětní desky na budově školy jsou výrazem úcty, uznání a obdivu obyvatel obce k panu Říčanovi a Váلكovi, k jejich celoživotnímu dílu. Inspirace ke zviditelnění těchto osobností přišla z naší ZŠ Huslenky. Celý školní rok jsme se v rámci přírodovědného projektu zabývali mapováním Huslenek. Sbírali, třídili a vyhodnocovali jsme informace o obci, ve které žijeme. Při pátrání jsme se dostali až do Okresního archivu ve Vsetíně, kde jsme znovu objevili významného českého botanika, evangelického faráře pana Gustava Adolfa Říčana, pana prof. Josefa Váلكa a doklady o jejich díle.

Pan dr. Říčan pracoval jako botanik. Zvláštní pozornost věnoval výskytu vzácných rostlin např. čeledi vstavačovitě. Dnešní chráněné Galovské lúky na Hrachovci vděčí G. A. Říčanovi za svoji existenci. Věnoval se také entomologii a geologii. Prof. Josef Válek, významný historik a zeměpisec, patřil mezi největší znalce Valašska. Stal se organizátorem národopisné výstavy v Praze r. 1895. Spolupracoval s architektem Dušanem Jurkovičem, Leošem Janáčkem, Janem Kobzáněm a dalšími umělci, vědeckými i literárními pracovníky z českých zemí i ze zahraničí, kteří jej navštívili na jeho samotě v Huslenkách. Zpracoval rovněž mapy pro školy i katastrální mapy obcí. Byl spoluzakladatelem okresního muzea ve Vsetíně. Jeho nejcenější prací je podrobně zpracovaná studie o dvojím osídlení Moravského Valašska.

Co podniká vaše škola v oblasti ekologické výchovy?

Naši školu navštěvují žáci od 6 do 11 let. Jejich přirozená zvědavost nás nutí nejen neustále tvořit, ale i organizovat různé akce přímo v přírodě. Prostřednictvím úspěšných celoročních projektů Mapuje-

me Huslenky, Řemeslo má zlaté dno, Rok na Valašsku a Kamarádka knížka se děti měly možnost velmi podrobně a prakticky seznámit se svým domovem a jeho okolím.

Poznávali své kořeny, předky, tradice, zvyky, způsob života, obory lidské činnosti, zpracování různých materiálů a surovin důležitých pro život. Sledovali jsme proměny přírody v různých obdobích, životní cykly, přírodní živly atd. Není to standardní ekologická výchova. Myslím ale, že díky takovému propojení teorie s praxí a historie se současností vytváříme u dětí pozitivní vztah nejen k domovu, rodině, lidem, ale i k jejich celoživotnímu dílu. Inspirace ke zviditelnění těchto osobností přišla z naší ZŠ Huslenky. Celý školní rok jsme se v rámci přírodovědného projektu zabývali mapováním Huslenek. Sbírali, třídili a vyhodnocovali jsme informace o obci, ve které žijeme. Při pátrání jsme se dostali až do Okresního archivu ve Vsetíně, kde jsme znovu objevili významného českého botanika, evangelického faráře pana Gustava Adolfa Říčana, pana prof. Josefa Váلكa a doklady o jejich díle.

Den Země, seznámili se s canisterapií, viděli jsme chov a výcvik závodních koní. Podívali jsme se, jak se zpracovává odpad nebo čistí voda. Nahlédli jsme do výroby pilinových briket, dřevěných palet, dřevěných oken, vlněných příkrývek. Byli jsme v pekárně, v gobelínce, v přádelně, v keramické dílně. Jeli jsme zjistit, jak se vyrábí ruční papír. V předmětu Logik, který se zabývá přírodními vědami, jsme např. vyrobili vlastní sýr TOFU ze sojových bobů.

Snažíme se chránit sněženky pod Makytou i vzácné orchideje v Hrachovci. K tomu vynášíme Morénu, pálíme ča-

rodějnice, sledujeme vývoj žab, staráme se o domácí zvířata. Podnikáme turistické vycházky a výlety např. na kopec Ochmelov v Huslenkách nebo na Javorník na Kasárnách. Při všech těchto aktivitách vedeme děti k dodržování pravidla „Poznej a chraň“.

Co byste přivítala, aby se v ekologické výchově děti na vaší škole ještě zlepšilo? Jsou nějaké další cíle, kterých byste chtěli dosáhnout?

Určitě se snažíme podpořit třídění odpadu. Je to oblast, ve které je stále co zlepšovat nejen ze strany školy, rodiny, ale i kompetentních orgánů. Máme také jedno významné privilegium. V těsné blízkosti školy každoročně hnízdí čápi. Jsou naším velmi zajímavým objektem k pozorování. Bádání nad životem čápů nás čeká příští rok. Navážeme tak na naše mladé přírodovědce, kteří v minulosti zkoumali život netopýrů. Také se musí-

me postarat o výsadbu nových stromů, zjistit co nejvíce zajímavosti o jejich životech. Památná lípa, z dob Marie Terezie, o které se vyprávějí legendy, už ztrouchnivěla a zmizela z očí obyvatel. Spolu s ní mizí nejen kousek přírody, ale i kus naší historie, a to je škoda. Rádi bychom jako škola přispěli k nápravě. Připravujeme proto na příští školní rok další velký přírodovědný projekt.

Za rozhovor děkuje a mnoho úspěchů v práci s dětmi přeje Marie Popelářová (Správa CHKO Beskydy)

CO SE V KRAJINĚ PAVEDLO...

STARÉ ODRŮDY STROMŮ ZNOVU V KRAJINĚ – DOTACE

Mokrý říjnový sníh padající na listěné stromy poškodil velkou část starých ovocných stromů v zahradách, sadech, ale i podél cest. Často se jedná o staré a tradiční odrůdy vysokokmenů jabloní, švestek, hrušní. Pozitivní je, že řada obcí přistoupila místo radikálního kácení k ošetření stromů ořezem. Na druhou stranu je ovšem fakt, že mnohé aleje by zasloužily doplnit či postupně nahradit novou výsadbou. V minulém roce byl spuštěn „Program obnovy přirozených funkcí krajiny“ (POPFK) administrovaný Agenturou ochrany přírody a krajiny (v našem regionu středisko Zlín a Ostrava). Z něj je možné čerpat i dotační příspěvky na obnovu alejí podél cest. Může to být první příležitost, jak do krajiny navracet staré odrůdy, nedílnou součást naší kultury. (Více na <http://www.dotace.nature.cz/bezlesi.html>)

... A CO SE NEPOVEDLO

MRZAČENÍ STROMŮ POKRAČUJE

Člověk oceňuje strom pro řadu jeho hodnot. Strom funguje jako čistička vzduchu, filtruje prach našich ulic. Udrží vlhké mikroklima a poskytuje stín v horkém létě. Díky těmto atributům působí pozitivně na alergiky. U stromu obdivujeme jeho krásnou korunu, silný kmen... Pokud toto vše platí, je otázkou, proč každý rok potkáváme na ulicích zmrzačené lípy, javory, jilmy, jasaný. Dokonce jako by se brutální ořezy, jednoznačně poškozující a zošklivující strom, staly žádaným moderním postupem. Vysoké pařezy jen stěží naplňují jedinou z hodnot, které jsme kdysi na stromu oceňovali. A můžeme tyto pahýly vůbec ještě nazývat „stromem“? (O pravidlech pro ořezy stromů více na <http://www.valassakrajina.cz>; <http://www.ochrancni.cz>)

Marie Popelářová (Správa CHKO Beskydy)

STOPA

Lidská stopa se v přírodě pozná. To když někdo jel autem, kácel strom, kopal v zemi a nebo jenom tak – kráčel. Náš vztah k přírodě prozrazuje i tzv. ekologická stopa. I stopy zvířat můžeme objevovat každý den. Každý den ale nenajdeme stopy po činnosti organismů staré přes 100 miliónů let. Tyto fosilní stopy se nazývají bioglyfy, odborně jim říkáme ichnofosilie. V Beskydech nacházíme stopu, kterou v druhohorách zanechal v písku neznámý živočich. Jmenuje se *Treptichnus cf. Bifurcus*.

František Šulgan (Správa CHKO Beskydy)

JAKÝ MÁ BÝT SPRÁVNÝ STRÁŽCE?

Většina našich čtenářů asi tuší, že v CHKO Beskydy působí již od dob jejího vzniku dobrovolní strážci přírody. Není to jen skupina nadšenců, řečeno učeně, jde „o propůjčení výkonu státní správy v ochraně přírody, konkrétní fyzické osobě, která je Správou CHKO zmocněna k provádění dozorové činnosti.“ Dobrovolníci tedy mj. pomáhají Správě dohlížet na dodržování zákona o ochraně přírody. Tento zákon sice stanoví základní pravidla pro fungování strážce (práva, povinnosti), neřeší však to, jaký má strážce být, ba dokonce ani jak má probíhat příprava a výcvik strážců. Strážci mají postavení veřejného činitele a tudíž i jisté pravomoce. Pokud to srovnáme s policisty, ti musí projít alespoň několikaletým kurzem – ale strážci?! Neporadí vám ani ochranářský úřad nejvyšší – MŽP. A tak tento „drobný“ nedostatek, po vzoru svých zahraničních kolegů – rangerů, řeší čeští strážci sami. Prvním

krokem bylo vytvoření Asociace strážců přírody (r. 1998), dalším pak přijetí „Kodexu strážce přírody“ letos v dubnu. Kodex i další informace o strážci přírody najdete na webu: www.strazprirody.cz

Jiří Lehký (Správa CHKO Beskydy)

BUDEME UKAZOVAT VZÁCNOSTI?

Proč ukazovat lidem to, co je v Beskydech cenné? Není to pro zachování vzácných druhů velké riziko?

Stále se často předpokládá, že lidé budou chránit přírodu, když budou dostatečně informováni. Za posledních 10 let se situace s informováním hodně zlepšila. Dokladem o tom je tento Zpravodaj, ale taky spousta různých letáků, informačních panelů a naučných stezek. Přesto většina obyvatel CHKO vnímá ochranu přírody pouze jako, v lepším případě, zbytečně omezující. V čem je chyba? Možná i v tom, že všechny ty cennosti, o kterých lidem informujeme, nikdy neuvidí nebo nebudou vědět, že je to právě ono.

Je to začarovaný kruh: Nemusíme ukazovat lidem to, co je cenné. Odpadne tak riziko, že tam bude chodit hodně lidí, což ruší zvířata a někdo z nich by mohl třeba trhat vzácné kytky. Jenže tak se nikdy neseťká s tím, co mají chránit. A málokdo získá osobní vztah k něčemu, o čem jenom četl nebo v lepším případě viděl na fotkách.

Proto myslím, že bude dobré a nutné lidem ukazovat, co ochrana přírody chrání. Nemusí jít hned o supervzácné druhy, které by jakékoliv narušení mohlo odsoudit k zániku. Ale určitě by se v Beskydech našlo dost vzácných a zajímavých druhů, které nejsou tak zranitelné.

Hlavně pro místní

Ještě důležitější, než „atrakce“ a exkurze pro turisty, je pro zachování druhů i krajiny znalost a vztah místních. Oslovit obyvatele není nic jednoduchého, vycházka po místních zajímavostech a vzácnostech asi většinu nezaujme. Pro školy to může být dobrá forma – kdo od mala ví, co je kolem cenné, může mít později menší snahu nechat to zarůst, zmizet, zničit.

Pravdou je, že pro tuto práci není dostatek lidí, je na to málo peněz, není to prioritou vyšších míst... Přesto bychom měli začít víc přemýšlet, co změnit, jak lépe oslovit místní i návštěvníky. Pokud místní i návštěvníci

nebudou mít pocit, že je dobré něco zachovat, budeme dál bránit „svou“ přírodu proti všem. V tom případě stejně žádný zákon dlouhodobě existenci tohoto přírodního dědictví nezajistí.

Vojtěch Bajer (ČSOP Salamandr)

HISTORIE ...

U chalupy plaňkovým plotkem oplocené zeleninové a květinové záhonky. Dál za chalupou, na záhumenku políčka brambor a řepy, ovocné stromy na mezích, pastvina pro pár ovcí. A dál na svahu louka na seno. Po obvodu pozemků hromadiska. Loukou vede polní cesta, kterou využívají i sousedé bydlicí na pasekách...

Hmyz létá nad kvetoucími bylinami v zahrádce, v ovocných stromech hnízdí ptáci, na mezích a na loukách roste nepřehledné množství květin, včetně léčivých bylin a dnes i ohrožených rostlin. V hromadiskách skryté žijí ještěřky, pod kameny ropuchy a mločí. Soused si po okraji louky zkracuje cestu do dědiny. To by mohl být hrubý obrázek využití pozemků v okolí domu v době nedávno minulé.

... A SOUČASNOST

Architektonicky bezchybná stavba „tradiční valašské“ dřevěnice. Kolem ní vysokým plotem oplocený rozsáhlý (i několikahektarový) pozemek. U vchodu jasný vzkaz: „Zákaz vstupu, soukromý pozemek“. Vybetonované stání pro 5 aut. Za plotem několikrát týdně pracně sekaný („anglický“) trávník.

- Biologická poušť - chybí životní prostor pro vykvetení jakékoli rostliny, chybí živné byliny pro hmyz, chybí úkryty pro menší savce, obojživelníky, plazy... chybí místo, kde by si soused zkrátil cestu dolů do vsi, chybí průchodná krajina.

Představa o využívání pozemků kolem našich domů se za poslední roky radikálně změnila. Rozmanitost měníme za sterilní zelené plochy obehnané vysokým plotem.

MAPOVÁNÍ ŠELEM

Koncem února proběhlo tradiční mapování šelem v CHKO Beskydy a okolí. Přibližně sedmdesát profesionálních a dobrovolných ochránců přírody zjišťovalo přítomnost rysů, vlků a medvědů na lokalitách s trvalým nebo pravidelným výskytem těchto šelem.

O výskytu rysů se získalo 33 údajů, a to v Moravskoslezských Beskydách a Javorníkách. O vlčích bylo zaznamenáno 11 údajů. Nález pocházel z Moravskoslezských Beskyd a z Hostýnsko – Vsetínské hornatiny. Přítomnost medvěda byla zjištěna ve dvou případech v Javorníkách a na slovenském území u CHKO Bílé Karpaty.

Počet šelem zjištěných mapováním lze pouze odhadovat. Podle letošních výsledků žije v oblasti Beskyd kolem 13 rysů, min. 5 vlků a min. 2 medvědi. Skutečnost však může být jiná, např. nebyla prokázána přítomnost medvědů v Moravskoslezských Beskydách, i když se zde trvale vyskytují.

Podstatným výsledkem mapování je také potvrzení významu biokoridorů, což jsou nezastavěná podhorská území, kterými mohou volně žijící živočichové přecházet z jednoho pohoří do druhého. V hustě zastavěném Podbeskydí jsou tyto, často poslední, ostrůvky volné krajiny nenařaditelné pro migrace velkých savců. Intenzivní pohyb zvěře včetně chráněných šelem byl prokázán např. v Lyském průsmyku a v Jablunkovském průsmyku.

Dana Bartošová (Správa CHKO Beskydy), redakčně zkráceno.

Celá zpráva na www.valasskakrajina.cz

BESKYDY – PTAČÍ ÚZEMÍ ROKU 2010

V rámci Mezinárodního roku biodiverzity 2010 byly koncem května slavnostně vyhlášeny za významné ptačí území roku Beskydy. Území bylo začleněno již do prvního evropského seznamu (IBAs) v roce 1989. Od konce roku 2004 jsou v něm vymezeny i Ptačí oblasti Beskydy a Horní Vsacko zahrnuté do soustavy Natura 2000.

Beskydy patří v rámci České republiky k velmi zachovalým pohořím s mimořádně cennými přírodními hodnotami. Žijí zde nejen celoevropsky významné druhy ptáků, ale také celá řada dalších vzácných i chráněných druhů. Součástí kampaně je též vydání brožury Významné ptačí území roku 2010 věnované přírodě a ornitologickým hodnotám Beskyd a Horního Vsacka.

Ze zdroje www.birdlife.cz sestavila Petra Kutílková (ČSOP Salamandr)

TETŘEVÍ SLEPICE UPROSTŘED VESNICE

Koncem dubna byla v Dobré u Frýdku-Místku pozorována samice jednoho z nejvzácnějších ptáků Beskyd – tetřeva hlušce, jak zmateně pobíhá po místním hřišti. Jeden z obyvatel ji odchytil, umístil do voliéry a oznámil to Správě CHKO Beskydy. Tetřeví slepice neměla kroužek, který by svědčil o tom, že jde o ptáka z umělého odchovu. Naopak, když se ve voliéře vzpamatovala, vykazovala známky plachosti a divokého chování. Slepice byla prohlédnuta odborníky ze záchranné stanice v Bartošovicích na Moravě, kteří nenašli žádné zjevné zranění. Podle jejich názoru pochází z blízkých hor, kde se při vyplašení uhodila do stromu a otřesená ztratila orientaci. Pracovníci stanice opatřili tetřeva vysílačkou a po dohodě se Správou CHKO a Lesy ČR byl pták vypuštěn do přírodní rezervace Travný. Jde o první pokus s monitoringem tohoto vzácného ptačího druhu v Beskydách, který může přinést zajímavé poznatky o pohybu a chování tetřeví slepice v našich horách.

Dana Bartošová (Správa CHKO Beskydy)

VÍTÁNÍ PTAČÍHO ZPĚVU

Začátek měsíce května patřil jako každým rokem tradiční akci Vítání ptačího zpěvu, kterou pro rožnovskou veřejnost připravilo Středisko volného času ve spolupráci s Českou společností ornitologickou.

Na Bučiském mostě se ráno sešlo přes třicet lidí a společně vyrazili na Naučnou stezku Hradisko za poznáváním různých druhů ptáků podle jejich hlasu. První zastávka byla u ornitologické sítě, kde si všichni mohli prohlédnout 4 druhy ptáků, které se podařilo odchytil před začátkem akce. Mezi nejzajímavější úlovek patřila pěnice černoohlavá, jež se nachází ve znaku České společnosti ornitologické nebo pěnice hnědokřídla. Pro děti byly nachystány různé otázky z jejich života a za správou odpověď dostaly malou odměnu. Lipovou alejí jsme prošli na vrchol Hradiska a cestou pozorovali brhlíka lesního nebo poslouchali cvrlikot sýkory úhelníčka.

Michal Šulgan (Středisko volného času), redakčně zkráceno

TAJEMNÉ ZVÍŘE NA ROŽNOVSKÉ BEČVĚ

Od konce loňského roku upozorňovali občané Rožnova p. R. Správu CHKO Beskydy na „neznámé“ zvíře, které se zdržuje na řece Bečvě přímo ve městě – většinou udávali, že se jedná o bobra nebo vydra.

Oba tito chránění živočichové zde sice žijí, ale rozhodně se nenechávají od kolemjdoucích za bílého dne krmit mrkví, jablky a chlebem. A tak jsme se jednoho dne vydali k řece. Záhy po našem příchodu se zpoza mostního pilíře vynořilo poměrně velké tmavé zvíře, která připlavalo ke břehu a očekávalo pamlsek. Sotva vystrčilo hlavu z vody, bylo jasné o koho jde – nutrie.

NOVÝ INFORMAČNÍ SYSTÉM V PŘÍRODĚ

Od června se můžete setkat s novým informačním systémem o přírodě Beskyd. Na zajímavých místech si můžete stáhnout informace přímo do vašeho mobilního telefonu. Na území CHKO Beskydy a Jeseníky je umístěno 100 informačních bodů (celkem 200), kde najdete cedulky s kódy. Kód vám prostřednictvím mobilního telefonu poskytne textové, obrázkové a někdy i zvukové informace o dané lokalitě, o chráněných druzích, které se zde nacházejí a jiných přírodních či kulturních zajímavostech.

Potřebujete mobilní telefon s fotoaparát a internetovým připojením. Systém poskytne informace i v místech, kde není vhodné umístit klasické informační tabule, osloví mladé generace lidí, posedlé technickými vymoženostmi a zpestří vycházky do přírody a zároveň nenápadně vzdělává.

Síť informačních cedulek vytváří občanské sdružení ACTAEA. Více informací najdete na webech: www.actaea.cz, www.praded.org a www.javorniky.org.

Nutrie (*Myocastor coypus*) patří mezi hlodavce. Je přizpůsobena životu ve vodě, má kvalitní srst a plovací blány na zadních tlapkách. Srst je na hřbetě šedo-hnědá až tmavěhnědá, naspodu světlejší, na špičce čenichu vyniká bílá skvrna. Délka těla je 40–80 cm, délka ocasu 30–50 cm a hmotnost těla 6–12 kg. Na rozdíl od bobra, který váží až 33 kg a má široký plochý ocas, má nutrie úzký dlouhý ocas. Vydra, je pak šelma z čeledi kunovitých, hmotnost těla cca 4–10 kg a od bobra a nutrie se odlišuje ladným tělem s lesklou srstí tmavě kávové barvy, hravostí i obratností ve vodě. Pro vydru typický je silný, postupně se zužující ocas.

Nutrie pochází z Jižní Ameriky a jako kožešinové zvíře je chována prakticky po celém světě. Z kožešinových farem se nutrie dostaly do volné přírody a dnes přežívají na řadě míst ČR. V našich podmínkách se zdržují ponejvíce na zarostlých březích vodních nádrží, řek a slepých ramen. Jsou málo odolné vůči silným mrazům, čemuž odpovídá těžiště výskytu v nížinách. Ta „rožnovská“ sice díky přikrmování, ve městě zdárně přezimovala, další šíření do hor ale nehrozí.

Dana Bartošová (Správa CHKO Beskydy), redakčně zkráceno

MEZINÁRODNÍ KONFERENCE „INVAZNÍ DRUHY ROSTLIN“

Ve dnech 22.–23. 9. 2010 se bude v Třinci konat mezinárodní konference o invazních druzích rostlin zaměřená především na praktické aspekty likvidace křídlatky. Konference je pořádána v posledním roce realizace projektu LIFE – Záchrana lužních stanovišť v povodí Morávky pod záštitou Moravskoslezského kraje. Byli pozváni zástupci českých i zahraničních institucí zabývajících se potlačováním invazních druhů. Mimo jiné zde budou prezentovány výsledky čtyřletého projektu LIFE, jeho přínos pro místní přírodu a obyvatele. Budou shrnuty nabyté poznatky z oblasti potlačování rostlinných invazí a prezentovány optimální metody boje s invazními druhy, zejména křídlatkou.

Bližší informace najdete na www.life-moravka.cz a na www.valasskakrajina.cz

Štěpánka Kalousová (ČSOP Salamandr)

ZAJÍMAVÉ VÝSTAVY:

1. 4.–4. 7. 2010 – Bez jízdenky kolem světa – invaze rostlin a živočichů na Valašsku. Výstava, kterou připravilo Muzeum regionu Valašsko v areálu zámku Kinských ve Valašském Meziříčí, nabízí pohled na známé i neznámé druhy cizokrajných rostlin a živočichů, kteří se u nás zabydleli.

Do 26. 9. 2010 – Kdepak ty ptáčku hnízdo máš? Výstava představuje způsoby pozorování života ptáků a metody jejich odchytu pro kroužkování. Prezentuje také některé výsledky ornitologických výzkumů. K zhlédnutí jsou preparáty ptáků a ornitologické vybavení. Výstava probíhá ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlové, připravilo ji Muzeum Těšínska ve spolupráci se Slezskou ornitologickou společností.

TURISTICKÉ INFORMACE DO MOBILU

CHKO Beskydy
Grůň

GPS: N 49° 29.359', E 18° 29.310'

124

Ministerstvo životního prostředí České republiky

ČESKÁ KRAJINA ORNITOLÓGICKÝCH ZEMĚPISNÝCH SÍŤ

ACTAEA

<http://m.taggmanager.cz/282>

9. ročník tradiční fotosoutěže Valašská krajina proběhne v září v Karlovském muzeu ve Velkých Karlovicích. Uzávěrka soutěžních fotografií 31. 8. , podrobnosti na www.valasskakrajina.cz

HUSLENKY – OBEC ORCHIDEJÍ

Otázka pro starostu obce, pana Oldřicha Suralu:

Co se vaší obci za posledních pár let podařilo v rámci ochrany přírody a krajiny a čeho byste chtěli dosáhnout?

„Snažíme se zachovat biokoridory pro lesní zvěř mezi novou výstavbou, zachovat přirozené louky s lučními orchidejemi a lučním společenstvem pravidelnými senosečemi, obnovit lesní výsadbu a redukovat těžbu. Také projekt „Čistá Bečva“ určitě nemalou mírou přispívá ke zlepšení prostředí.“

Obec Huslenky se rozkládá v údolí Vsetínské Bečvy a jejích přítoků. Katastr tvoří 13 údolí, která sahají až ke hřebenům Vsetínských vrchů a Javorníků. Největším údolím je Kychová a Uherská.

V Huslenkách většina z nás nachází tu pravou „valašskou krajinu“, vycházející z tradičního zemědělského hospodaření spojeného s pastvou dobytka. Zejména v rodových shlucích se zachovala ještě původní architektura starých dřevěnic.

V obci najdeme četné orchidejové louky, jalovcové pastviny, svahová prameniště i mokřady. Zachované jsou meze s křovinami i rozmanité typy soukromých lesů. Nejcennější orchidejové louky jsou v údolích Kychová, Černé, Uherská, Lo-

sový. Na území obce roste na osmnáct druhů orchidejí, což je nejvíc ze všech obcí na Vsetínsku.

údolí Černé

Kromě orchidejí zde rostou i další vzácné a zajímavé druhy rostlin, mezi které patří hořeček žlutavý nebo teplomilný bílojetel bylinný, škarda ukousnutá či mokřadní bahnička chudokvětá.

Přírodní rezervace Makyta

Na květnatých loukách a pastvinách nachází svůj domov i řada bezobratlých. Mezi motýly vyniká kriticky ohrožený modrásek černoskrvný a perletovec maceškový. Na výslunných pastvinách můžeme slyšet sarančí vrzavou, která je bohužel v ČR vymírajícím druhem.

V Huslenkách bylo vyhlášeno zatím nejrozsáhlejší maloplošné chráněné území ve Zlínském kraji – Přírodní rezervace Makyta. V bukových lesích s jedlemi a javory nachází útočiště mnoho druhů ptáků (čáp černý, jeřábek lesní, strakapoud bělohřbetý aj.), v hřebenových partiích i velké šelmy (rys, vlk a medvěd). Na jaře les zaplaví květy sněženek a dymnivek, místy také česneku medvědího. V létě nastupuje do podrostu bučin měsíčnice vytrvalá.

Petra Kutílková (ČSOP Salamandr),
Marie Popelářová (Správa CHKO Beskydy)

BESKYDY – zpravodaj chráněné krajinné oblasti /Ročník VII, číslo 2/2010. / Vychází 2–4x ročně / Vydává ČSOP Salamandr (ČSOP Salamandr, Tvarůžkova 1805, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm, tel.: 571 656 456, e-mail: salamandr@salamandr.info, IČ 702 38 723) ve spolupráci se Správou CHKO Beskydy / Náklad 1500 výtisků. / Číslo vyšlo v červnu 2010 v Rožnově pod Radhoštěm. Zpravodaj je vytištěn na recyklovaném papíře / Tisk: PROprint, Český Těšín / Grafika: sumec+ryšková, Rožnov p. R. / NEPRODEJNĚ

Autoři fotografií: V. Bajer, D. Bartošová, P. Chytil, F. Jaskula, J. Kašínský, M. Konupka, P. Konupka, M. Krupa, B. Krupová, P. Kutílková, J. Müller, P. Popelář, M. Popelářová, F. Šulgan, M. Šulgan, archiv Obce Huslenky, archiv V. Bednářové, archiv V. Štromajera.

BESKYDY – zpravodaj chráněné krajinné oblasti je periodickou tiskovinou evidovanou pod MK ČR E 17444

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci Finančního mechanismu EHP a Norského finančního mechanismu prostřednictvím Nadace rozvoje občanské společnosti. Spolufinancováno Zlínským krajem.

**NADACE
veronica**

